EGRI ZSOLT MESTERKEDÉSEK
(Kálnay Adél kötetéről)

Rejtélyes a női természet, tekintetében és tevékenységében mindig benne található a magától értetődő energia, az élet spontán áradása és egyértelműsége, a néma imperatívusz. Talán ez a belső fogékonyság az élet történéseire, mely folyton-folyvást lenyűgöz nem más, mint gyönyörködés a lét látens, állandó struktúrái felszínén lejátszódó módosulásokban, elismerése a *Változatlan* meghökkentő és tanulságos, mindig felújuló tartalmainak, megragadása sajátos lényegünknek. Egyszerre végtelen és véges tapasztalat ez, legalábbis erre ismerni Kálnay Adél munkáiban.

Kövek ideje című kötetének találó elnevezést adott az írónő, több szempontból is. Magába foglalja egyfelől az életadó igyekezetet, az élet legfőbb jellemzőjének, az időnek az élettelenre vonatkoztatásában, de idézi a cím a tág perspektívát, rálátást kavargó és múlandó világunkra, jelezve, hogy viszonyítási alapja az élet totalitása, az értelmet megelőző vagy meghaladó sorsszerűség.

Ez a tartalmi minta beilleszthető a korábbi munkákban megfogalmazott és itt is jelenlevő életfilozófia képletébe: a sors és az emberi lét lehetséges kapcsolódása sajátos számításon alapul, hiszen a számláló bármilyen mennyiséget mutathat az életből vett példák alapján, a nevező és a végeredmény ugyanaz a végtelen marad. Ez nem azt jelenti, hogy mindenki sorsa a végtelenre vetítve egyforma, inkább azt, hogy mindenkiek *van* sorsa, s hogy mindenkié egyformán, de egyedien rejtélyes, értékes és jelentőségteljes. A könyv legnagyobb lélegzetű munkájában, a Háborús törfénet-ben sem azon van a hangsúly, hogy milyen szenvedések várnak az emberre, hogy mennyire kegyetlen az élet, noha ezekről is szó esik, az egyéni sors kiszámíthatatlan volta az érdekesebb, bár abban az emberi akaratnak inkább alárendelt, de legalábbis bizonytalan szerepe van.

Kálnay Adél frappáns és velős megfogalmazásban *Tél című* kisregényében jelentette ki korábban ezt a dilemmát: "Én úgy látom, sorsát mindenki maga választja, vagy éppen a sors választ magának embert, nem *így van?"* Lehetőségeinket csak a fátum megszabta keretek között van módunk kijátszani: a Párkák fonalát kíváncsian felfejthetjük és elfogadhatjuk, vagy megijedhetünk és összegubancolhatjuk, elutasítva akár el is szakíthatjuk, ám elszakadni tőle semmiképpen sem tudunk. Az akarat energiái csak akkor működhetnek, ha erre a sors alkalmat ad, sem előbb, sem később. E belátás található a *Terézke* című novellában is, ahol halványan felsejlik életünk irányíthatóságának kérdése, melynek kulcsa nem a jellemünkben található; a végzetünk diktálta utasítás megértése a fontos. A gondolat aztán teljesen kifejtetté az *Igazabb, mint a valóság* soraiban válik. Ez a mű az egyik legsikerültebb Kálnay Adél-novella, s szorosan kötődik a Csáth Géza és a Kosztolányi-féle műfaji hagyományokhoz. Már maga a fabula tartalmazza az említett problémát: a narrátor nagymamája évekkel előre megálmodja saját halálát, mely esemény szinte teljesen úgy be is következik. De a történet nemcsak arról tudósít szerencsére, hogy milyen lelki alkat kell a sorsunkkal való harmóniában éléshez, s hogy annak vezérlése lehetséges-e, egyebet is kiolvashatunk: miként alakítja az életet az irracionalitás, s még a generációs eltérésekről is képet kapunk, de leginkább önvizsgálatra sarkall az írás.

Egy másik novella, a Ha a *folyó vad lesz...* átbillenti és túlfeszíti azt a gondolatot, mely a szabad akarat és a sors kapcsolatát kutatja. Egy fausti jelenet során a főhős megkapja a jövőbelátás képességét és gyötrelmét, a korlátlan, de mégis gúzsba kötő lehetőséget, ám ezzel tehetetlensége és kiszolgáltatottságának az elviselhetetlensége óriásira nő, megmutatva azt, hogy akaratunk szabadsága jó esetben is csak hit, s hogy pillantásunkat kizárólag a következő lépésre szegezhetjük csak, ha az élethez szükséges erőforrást és optimizmust meg akarjuk őrizni. Távlatunknak szükségképpen rövidnek kell maradnia: a véges nem ragadhatja meg a végtelent. Ezt a fölfogást egyébként nem egyedül a tárgyalt írás sugallja, az egész könyv kicsengése az, hogy hiábavaló az álmodozás, az egeket ostromló gondolkodás hiábavaló: mintha felesleges luxusnak, értelmetlenségnek és a pesszimizmus melegágyának kellene gondolnunk a filozófiát, és az effajta önreflexiót, mivel az élet szabad kiélését akadályozza. Magunk inkább Gyárfás Miklós álláspontját valljuk, aki a sorsot az értelem, a ráció hiányaként gondolta el; persze ezzel a kudarcélményt is legitimáljuk, miközben az alakító igyekezetet előnyben részesítjük.

A kötet legragyogóbb, legtöbb gráciával átitatott írása az Álldozat, méltán vetekedhet a legnagyobbakéval; tanítani lehetne finom lélektaniságát, részletekig hatoló gondosságát - ám hibáját is. Az írói balfogást gyakorlatilag a novella legutolsó négy sora tartalmazza: elhagyásával bizonyosan jobb lenne az írás. E sorokban ugyanis Kálnay Adél "bennfelejtett" egy didaktikus, összegző részt, amivel - úgy érezzük - túlírta művét. Példás kerekségén fölös kolonc csüng, s ezzel szinte bántóan redukálja a jelentést, polifóniája egyetlen pukkanássá jelentéktelenedik, és az olvasó azon a kérdésen meditálhat: ki is az áldozat; az írónő-e, aki didaktikus hajlandósága miatt majd mindegyik alkotósóban túlzottan van jelen, vagy pedig ő, a befogadó, akire a pedagógiai nyomás nehezedik? Az egyik esetben az önkontroll hiánya veszélyes, a másikban a túlzott kifejtés, a "magyarázat" csökkenti az olvasó játékkedvét. A sejtetés sokszor többet mond, mint a szavak, egy elharapott mondat hiányzó része inkább meggondolkodtat bennünket, mint a kevesebb találgatást lehetővé tevő rámutatás. Mert az irodalom elsősorban erre a szellemi játékszenvedélyre épül; kell hozzá fürkésző hajlandóság, akarat és hozzáállás, s kell hozzá egy jó játék, amiben kiélhetjük eme hajlamunkat. Ezek bármelyikének fogyatékossága megrostálja örömünket is.

A novellákban - bármennyire érződik a küszködésekkel, viharokkal és lemondásokkal teli élet ténye, a kiszolgáltatottság és a szabad akarat korlátozottsága - észrevehetjük, hogy milyen fájdalmasan jó élni. Ez a felismerés fakad a már említett világnézeti optimizmusból, aztán a novellák zárlatának nyugvópontra jutásából, de abból az érzelmes előadásmódból is, ami állandóan mutatja a szépség és jelentőségteliség mértékét. Az emocionalitás Kálnay Adél minden művét jellemzi, ekként adva írásainak ismerős hangulatot. Ismerőset, mert egyfelől az együttérzés ritka élményét nyújtják a novellái, másfelől témáiban felidéződhetnek saját tapasztalataink. Jóllehet az együttérzés nagyon pozitív emberi gesztus, az irodalomban, de bármilyen játékban destruktív szerepe van: a fair-play-díj kicsit mindig kárpótlás a rosszabb játékért, vigasztalása a gyengébbeknek, ezért írónak erre pályázni veszélyes; talán az (ön)irónia hűvössége lehet az, ami a szentimentális hevületet optimálisra igazíthatja, vagy óvatosabban, burkoltabban kelleme az írói "egyetérzést" kinyilvánítani.

Klasszikus értelemben vett elbeszélések találhatók a *Kövek ideje* kötetben: a hangsúly láthatóan mindig a kikerekedő történetben van, ám nem a szöveg autonómiájára reflektálva, hanem a megjelenített, a szövegből kibomló világszerűségre értve. A megfogalmazásokban kevéssé hangsúlyosak, de annál beszédesebbek a stilisztikai jellemzők; az írástechnika egyhangúsága a tartalomra tereli figyelmünket, fokozva a sztori jelentőségét. Az elbeszélések hasonlítanak a rádióriportokban, dokumentumfilmekben megszokott emlékezésekhez; s ez nemcsak a tartatomra értendő (hiszen e műfajokban az életsorsok gyakori témák), hiszen szerkesztési párhuzamok is léteznek: a párbeszédek narrációba olvasztása az élőbeszéd dinamikájára és stílusára rímel, odaértve a szereplő vagy az elbeszélő mesélő, és a kommentárt készítő riporter egymásba folyó szavait. E szerepeknek sajátosan eklektikus elegye minden mű, összefüggő láncolata pedig a tagolás kényszerének irtózatáról árulkodik. Zavaró a kötetben, hogy eme megoldás nem eseti, hanem minden műben meglévő modor, miáltal lehetséges funkcióját önmaga szünteti meg. Pedig funkciótlan vagy pedig tűntetően kizárólagos alkalmazása sok esetben zavarhatja az olvasót, főként akkor, ha helyénvalóbb lenne más eszközöz, kifejezési megoldáshoz folyamodni.

Mivel Kálnay Adél meséi és ezek kimunkálása több évtizeddel korábbi irodalmi normákat elevenítenek fel, frisseségüket abban a viszonyban kapják meg, ami a kortárs irodalmi áramlatok sodrásába helyezve alakul ki. Az ábrázolás biztonsága, a realisztikus igény, az idő- és térkezelés stabilitása mind lassan feledésbe merült írói fogás, hogy hovatovább szégyellnivaló, elvetemült cselekedet, ha ezekre épül valamely alkotás. Kálnay Adél merészsége dicsérendő, mert más, már szokatlan perspektívából láttat - noha nem a jelenünket, mert a sors csak elbeszélhető, lévén az eseményekutániságban érzékelhető. Ebből következik, hogy mondandója sincs azok számára, akik a jelen irodalmi-művészeti megoldásait keresik könyvében; párbeszédet sem folytathatnak egymással, hacsak nem vesszük hallgatását sokatmondó visszafojtásnak, tagadásnak.

Az írónő képviselte irodalmi paradigma hagyománya - bármily meglepő - azzal a fajta művészettel rokon, amit Mihail Solohovtól ismerünk közelebbről. A legjobb írások pszichologizmusa messze felette áll azonban emez idejétmúlt realizmus mechanikus adaptációjának: habár a lélektani megközelítések ma már bonyolultabbak lehetnek sokszor, mint a művek, a kiemelt munkák enigmatikussógát ezek a modern teóriák sem oldhatják fel.

Kálnay Adél legnagyobb erénye, fogékonysága a lélek rejtelmeinek megragadására, s e képességét érdemes lenne jobban kiaknázni. Ugyanilyen fontos lenne az is, hogy megszabaduljon az érzelgősségtől, és több gondot fordítson a kifejezésre. Vélhető, hogy formai monotóniája kapcsolatban van a tartalmi egyneműséggel; szerencsére e kettő összefonódása nem erősödik egyhangúsággá, mivel történetei megkapóak; érezni bennük az élet nyilallását. Ám valamelyes pezsdítés jót tenne, mert a "változatosság gyönyörködtet" a művészetben is: s a javasolt módosításokra sem az egyes alkotásoknak van szüksége, hanem az összképnek: a mesterlevél átnyújtásának záloga ez. Jelen kötete kiváló előtanulmányként szolgálhat a "mesterremek" létrehozásában.

(Árgus-Széphalom Könyvműhely, 1996.}